IJTMOIY HIMOYAGA MUHTOJ BOLALARGA PEDAGOGIK YORDAM KO‘RSATISH MASALALARI

Turaboyeva Feruza Qo‘shmat qizi
FarDU talabasi
Sobirova Azizaxon Maribjon qizi
FarDU talabasi
Muhammadjonova O‘g‘iloy Baxodirjon qizi
FarDU talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada, ijtmoiy himoyaga muhtoj bolalar haqida, hamda ularga yurtimizda qanday shar- sharoitlar yaratilib berilayotganligi shuningdek, bu maqolada ijtmoiy himoyaga muhtoj bolalarga qanday pedagogik yordam ko’rsatish masalalari haqida keng ma’lumotlar berilgan.

Kalit so‘zlar: ijtmoiy himoyaga muhtoj bolalar, inklyuziv ta’lim, zamonaviy ta’lim, maxsus pedagogika, ruhiy rivojlanish

Abstract: This article provides extensive information about children in need of social protection, and what conditions are created for them in our country, as well as the issues of pedagogical support for children in need of social protection.

Key words: children in need of social protection, inclusive education, modern education, special pedagogy, mental development

Аннотация: В данной статье представлена обширная информация о детях, нуждающихся в социальной защите, и о том, какие условия для них созданы в нашей стране, а также вопросы педагогического сопровождения детей, нуждающихся в социальной защите.

Ключевые слова: дети, нуждающиеся в социальной защите, инклюзивное образование, современное образование, специальная педагогика, психическое развитие.

Ijtmoiy himoyaga muhtoj bolalar - O‘zbekiston Respublikasi “Bola huquqlarining kafolatlari to‘g‘risida” gi Qonunining 3- moddasiga muvofiq, yuzga kelgan sabablar tufayli og‘ir turmush sharoitida qolgan, davlat va jamiyat tomonidan alohida himoya qilishga hamda qo‘llab-quvvatlashga muhtoj bolalar, shu jumladan: nogiron bolalar, jismoniy yoki ruhiy rivojlanishida nuqsoni bor bolalar, yetim bolalar, ota-ona qarmog‘idan mahrum bo‘lgan bolalar, ixtisoslashtirilgan bolalar uyida tarbilayotgan bolalar, muayyan yashash joyiga ega bo’lmagan bolalar, kam ta’minlangan oilalardagi bolalar, zo‘ravonlik va tabiiy ofatlar natijasida jabrlangan bolalarni keltirishimiz mumkun.

Mamlakatimizda ijtimoiy himoyaga muhtoj bolalarni tarbiyalash va qo‘llab-quvvatlashning bir necha tuzilmalari yo‘lga qo‘yilgan. 13 ta Bolalar uyida 560 nafar, 16

ta Mehribonlik uyi va 4 ta Bolalar shaharchasida 1 ming 823 nafar, 86 ta maxsus maktab-internatda 21 ming nafar o'g'il-qizlar tarbiyalanmoqda. Bundan tashqari, 79 ming nafar bolalar homiylik, vasiylik va oila patronati qaramog'iga olingan. Mehribonlik uylaridagi bolalarga saboq berish, ularni axborot texnologiyalari, xorijiy tillar, kasb-hunar va tadbirkorlikka o'qitish, sport bilan shug'ullanishlarini tashkil etish bo'yicha yangi metodikalar ishlab chiqiladi. 14 yoshdan yuqori o'g'il-qizlarni eng talab yuqori kasblarga o'rgatish yo'lga qo'yiladi.

Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi, Turizm va sport vazirligiga har bir Mehribonlik uyi va Bolalar shaharchasiga oliy o'quv yurti hamda sport maktablarini biriktirish vazifasi qo'yildi. Alohida yordamga muhtoj bolalar me'yorda rivojlangan tengdoshlari orasida inkluziv ta'limda yoki ixtisoslashtirilgan ta'lim-tarbiya muassasalarida tarbiyalanishi va o'qitilishi maqsadga muvofiq. Bolaning umumiy rivojlanishiga har tomonlama kuchli ta'sir etgan nuqsonlargina uni alohida yordamga muhtoj bola deb hisoblashga asos bo'lishi mumkin.uning har tomonlama rivojlanishiga ta'sir etmaydigan, u maktab tengdoshlari qatori o'zlashtiradigan bo'lsa, u alohida yordamga muhtoj bolalar toifasiga kirmaydi.

Alohida yordamga muhtoj bolalarning jismoniy yoki ruhiy rivojlanishida kuzatiladigan og'ir, keskin o'zgarishlar bo'ladi. Inklyuziv ta'lim tizimi alohida yordamga muhtoj bolalarning hayotida muhim ahamiyat kasb etadi. Shu sababli inklyuziv ta'limni tashkil etishga uning maqsadi, tamoyillari va vazifalariga alohida e'tibor qaratilmoqda. Maxsus yordamga muhtoj bo'lgan bolalar ta'lim tarbiyasi, ularni o'qish va yozishga o'rgatish muammolari, ijtimoiy hayotga moslashtirishga ko'mak berish, bu ishlarni samarali amalga oshirish, maxsus soha xodimlari hamda alohida yordamga muhtoj bo'lgan bolalarning otaonalariga amaliy yordam berilmoqda. Inklyuziv ta'lim bu – alohida yordamga muhtoj bo'lgan bolalar bilan sog'lom bolalar o'rtasidagi to'siqlarni bartaraf etish maqsadida rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalarni, ularning nuqsoni darajasiga qarab sog'lom tengdoshlari bilan birgalikda ta'lim va tarbiya olish imkonini beruvchi ta'lim tizimi hisoblanadi. Barcha ta'lim tizimlarining maqsad va vazifalari bo'lgani kabi inklyuziv ta'limning ham o'z vazifalari mavjud.

Hozirgi paytda ko'pgina mamlakatlarda alohida yordamga muhtoj bolalarning imkoniyatlari va ehtiyojarini inobatga olgan holda alohida ta'lim va tarbiya berishdan inklyuziv ta'limga o'tilib kelinmoqda. Aslina olib qaraganda O'zbekistonda ham bu ta'lim tizimini tashkil etish ancha yillar oldin boshlangan, lekin bu yo'lda bir qancha muammolar paydo bo'lgan. Inklyuziv ta'limni tashkil etish uchun maktablarda kerakli shart – sharoitlarning mavjud emasligi, resurs o'qituvchilarning yetishmasligi va eng asosiysi aholining bu tizim haqida yetarli bilim va ma'lumotlarga ega emasligi bu tizimning rivojlanishiga to'siq bo'ldi. Inklyuziv ta'limni joriy qilish ham asosan shaharlarda tashkil qilinib chekka qishloqdagi alohida ta'lim olishga ehtiyoji bor bolalar ta'limdan chetda qolib ketmoqdalar chunki ota – onalar nogiron farzandini shahardagi maxsus muassasalarga qatnashlarini ta'minlashda qiyinchilikka duch

kelmoqdalar. Ijtmoiy himoyga muhtoj bolalar uchun yurtimizda juda koʻp shar-sharoitlar yaratilib berib kelinmoqda. Jumladan, ularning barcha qatori ta'lim olishlari uchun ularga qulay ta'lim tizimlari hyamda talim shakllari yaratilmoqda. Ijtmoiy himoyaga muhtoj bolalar uchun eng qulay ta'lim shakli bu- inklyuziv ta'lim shakli hisoblanadi. Bu ta'lim shakli barcha yordamga muhtoj bolalarga katta yordam bermoqda.

Shuni ta'kidlash mumkinki, ta'lim sohasida yordamga muhtoj bolalarning tahsil olishlari hamisha jamiyatning diqqat markazida turgan dolzarb masala hisoblanib kelgan. Shu bois ham alohida yordamga myhtoj ta'limiga inklyuziv ta'lim tizimi joriy etilmoqda. Chunki, maxsus ehtiyojli bolalarni umumta'lim muassasalari tizimida oʻqitish ularning haq-huquqlarini ta'minlaydi, kelajakda oʻz hayot yoʻllarini belgilashda muhim omil boʻlib xizmat qiladi. Mamlakatimizda amalga oshirilayotgan barcha islohotlar zamirida, eng avvalo, kelajak avlodning barkamol boʻlib ulgʻayishi, hech kimdan kam bo'lmay dunyo zabt etishga qodir farzandlar boʻlib yetishishi muhimdir. Ayniqsa, yetim va nuqsonli bolalarning ijtimoiy himoyasi hamisha davlat va jamiyatning ustivor vazifasi hisoblangan. Maktab yoshidagi alohida yordamga muhtoj bolalar uchun barcha turdagi ixtisoslashtirilgan maktab-internatlar, jumladan, aqli zaif bolalar uchun maktabinternatlar, zaif eshituvchi bolalar uchun maktab-internatlar, harakat-tayanch a'o'zlarida nuqsoni boʻlgan bolalar uchun, kar bolalar uchun, ko'zi ojiz bolalar, ogʻir nutq nuqsonli bolalar uchun, ruhiy rivojlanishi sust bolalar uchun maktab-internatlari; aqlan zaif bolalar uchun kuni uzaytirilgan maktablar faoliyat ko'rsatib kelmoqda. Oʻrta umumiy ta'lim maktablarida bundau bolalar uchun sinflar ham tashkil etilgan. Boshlang'ich maktabda ruhiy rivojlanishi sust bolalar uchun tenglashtiruvchi sinflar,og'ir nutqiy nuqsonli bolalar uchun nutqiy,aqli zaif bolalar uchun yordamchi sinflar tashkil etilgan. Uzluksiz taʻlim tizimida alohida yordamga muhtoj bolalar uchun mehnat maktablar, kasb-hunar kollejlarida alohida guruhlar faoliyat koʻrsatmoqda. Yengil darajadagi nutqiy nuqsonli bolalar uchun o'rta umumta'lim maktablari qoshida logopedik punktlari faoliyat olib bormoqda.

Xulosa qlib aytish mumkunki ijtmoiy himoyaga muhtoj bolalar uchun yurtimizda juda koʻp islohotlar, yangiliklar hamda keng islohotlar mamalakatimiz prezidenti tomonlaridan amalga oshirib tatbiq etilmoqda. Bunday bolalar uchun maxsus ta'lim shakli ham yaratilib berilgan. Ijtmoiy himoyaga muhtoj bolalar uchun, ularning ta'lim-tarbiya olishlari uchun keng vazifalarni amalga oshirishmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR ROʻYXATI:

1. G'oziyev E. Umumiy psixologiya. Darslik. Toshkent, 2002.

2. Oʻzbekiston Respublikasi "Bola huquqlarining kafolatlari toʻgʻrisida"gi Qonuni

3. Toychiyev, N., ed (2009). "Ijtimoiy himoyaga muhtoj bolalar". *Oʻzbekiston yuridik ensiklopediyasi*. Toshkent: "Adolat" nashriyoti. p. 206.

4. M. U. Xamidova." Maxsus pedagogika" (Toshkent 2018) [1] 7-13 betlar.

5. “INKLUZIV TA’LIM: STRATEGIYA, FAN, AMALIYOT VA TEXNALOGIYALAR “ilmiy-amaliy xalqaro onlayn konferensiya materiallari. 10- dekabr, 2021-y. (Qo‘qon-2022)

6. O‘zbekiston Respulikasi Prezidentining 2020- yil 13- oktabrdagi PQ- 4860 sonli farmoni.

7. Egamberdiyev, O. A. O., Turdaliyev, A. Y. O., & Maxamadjonov, J. Z. O. (2021). Kasbiy kompetentlikni shakllantirishning pedagogik asoslari. *Science and Education*, *2*(11), 985-991.

8. Zarnigor, R. A. Q., Egamberdiyev, O. A. O. G. L., & Sotvoldiyeva, O. M. R. Q. (2021). Pedagogik kompetentlikning: nazariy va amaliy tahlili. *Science and Education*, *2*(9), 309-314.

9. Egamberdiyev, O. A. O., Sotvoldiyeva, O. M. Q., & Turdaliyev, A. Y. O. (2021). PEDAGOGIK MAHORATNING MUAMMOLI O’ZLASHTIRISH YO’LLARI. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, *1*(10), 535-542.

10. Yusufovich, A. A., & O’G’Li, E. O. A. (2022). BO’LAJAK O’QITUVCHILARNING KOMMUNIKATIV KOMPETENTLIGINI TAKOMILLASHTIRISHNING PEDAGOIK ASOSLARI. *Science and innovation*, *1*(B3), 40-46.

11. Alisher o‘g‘li, E. O. (2022). O ‘ZBEKISTONDA MADANIYAT VA SAN’AT TARIXI MASALALARI. *Journal of new century innovations*, *14*(3), 33-36.

12. Alisher o'g'li, E. O. (2022). O’QUVCHILARNI TANQIDIY FIKRLASHGA O'RGATISH DOLZARB PEDAGOGIK MUAMMO SIFATIDA. *Journal of new century innovations*, *4*(1), 52-59.

13. Alisher o‘g‘li, Y. O. (2022). IJTIMOIY MUHITNING SHAXS RIVOJLANISHIGA TA’SIRI. *PEDAGOGS jurnali*, *18*(1), 220-225.

14. Yusufovich, A. A. (2020). ISSUES OF FORMATION OF COMMUNICATIVE COMPETENCE, WHICH IS AN INTEGRAL PART OF PROFESSIONAL-PEDAGOGICAL TRAINING OF FUTURE TEACHERS IN THE EDUCATIONAL PROCESS. *European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences Vol*, *8*(7).

15. Tojimamatov, J., & Egamberdiyev, O. (2022). THE IMPORTANCE OF PHYSICAL EDUCATION IN THE FORMATION OF PSYCHOLOGICAL HEALTH OF A PERSON.

16. Egamberdiyev, O., Kholdarova, Z., & Khusanova, M. (2022). THE ORDER OF THE APPEARANCE OF THE PEOPLE'S DIPLOMACY OF THE GREAT SILK ROAD COUNTRIES.

17. ugli Egamberdiyev, O. A., ugli Maxamadjonov, J. Z., & kizi Sobirova, A. M. (2022). NEED TO FORM CREATIVE COMPETENCE IN EDUCATORS. *Educational Research in Universal Sciences*, *1*(3), 162-165.

18. ugli Egamberdiyev, O. A., ugli Maxamadjonov, J. Z., & kizi Sobirova, A. M. (2022). USE OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN THE EDUCATIONAL ACTIVITY OF

EDUCATIONAL ORGANIZATIONS. *Educational Research in Universal Sciences*, *1*(3), 166-169.

19. ugli Egamberdiyev, O. A., ugli Maxamadjonov, J. Z., & kizi Sobirova, A. M. (2022). DIFFERENT APPROACHES TO THE DEVELOPMENT OF CHILDREN'S SPEECH. *Educational Research in Universal Sciences*, *1*(3), 158-161.

20. Oyatillokh Alishero'g'li, E. (2022). Ways and Methods of Formation of Communicative Competence in Future Teachers. *EUROPEAN JOURNAL OF INNOVATION IN NONFORMAL EDUCATION*, *2*(4), 63-65.

21. Oyatillokh Alishero'g'li, E. (2022). Ways and Methods of Formation of Communicative Competence in Future Teachers. *EUROPEAN JOURNAL OF INNOVATION IN NONFORMAL EDUCATION*, *2*(4), 63-65.

22. Iqboljon O'g'li, T. J., & Alisher o'g'li, E. O. (2022). THE IMPORTANCE OF PHYSICAL EDUCATION IN THE FORMATION OF PSYCHOLOGICAL HEALTH OF A PERSON. *PEDAGOGS jurnali*, *9*(3), 4-7.

23. Alisher o'g'li, E. O. (2022). Issues of Retraining and Professional Development of Pedagogical Personnel. *The Peerian Journal*, *5*, 192-194.

24. Yusufovich, A. A., & Alisher o'g'li, E. O. (2022). PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL OPPORTUNITIES FOR THE FORMATION OF COMMUNICATIVE COMPETENCE IN FUTURE TEACHERS. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, *10*(6), 1157-1161.

25. Alisher o'g'li, E. O., & Zokirjon o'g'li, M. J. (2022). The Role of Psychology in the Treatment of Heart Failure in Humans. *European Multidisciplinary Journal of Modern Science*, *5*, 500-502.

26. Ахмедов, А., Эгамбердиев, А., & Сотволдиева, О. (2022). The role of pedagogical technologies in improving the quality of education. *Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar*, *1*(1), 59-60.

27. Alisher o'g'li, Y. O. (2022). IJTIMOIY MUHITNING SHAXS RIVOJLANISHIGA TA'SIRI. *PEDAGOGS jurnali*, *18*(1), 220-225.

28. Yusufovich, A. A. (2022). PEDAGOGICAL ASPECTS OF FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCE IN FUTURE TEACHERS. *Science and Innovation*, *1*(4), 136-138.

29. Zokirjon o'g'li, M. J. (2022). PROFESSIONALISM AS A GENERALIZED TYPICAL MODEL OF A PROFESSIONAL IN THE HIGHER EDUCATION SYSTEM. *Journal of new century innovations*, *11*(1), 186-189.